

امارت اسلامی افغانستان
وزارت ارشاد، حج و اوقاف
ریاست ارشاد و انسجام امور مساجد
آمریت ارشاد و دعوت
مدیریت عمومی تنظیم خطبه ها

رهنما خطبه روز جمعه مؤرخ: ۱۴/۹/۱۴۴۳ هجری قمری مطابق ۲۶/۱/۱۴۰۱ هجری شمسی

فضائل و مسائل اعتکاف در ماه مبارک رمضان

الحمد لله الذي جعل شهر رمضان سيد الشهور وضاعف فيه الحسنات والأجور أحمده وأشكره إنه غفور شكور وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له شهادة أرجو بها الفوز بدار القرار والسرور وأشهد أن نبينا محمدا عبده ورسوله أشرف أمر ومأمور صلى الله عليه وعلى آله وصحبه ومن اقتفى أثرهم إلى يوم النشور أما بعد.

قال الله سبحانه وتعالى في محكم كتابه وهو اصدق القائلين: {وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنَا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ} البقرة: (۱۲۵)

گرچه عمر و عمل امت نبی علیه السلام کم است، از طرف دیگر الله ﷻ بالای این امت مهربانی نموده و بخاطر از دیاد اعمالشان روزه را فرض گردانید، ماهی که عمل اندک ثواب فراوان یا ثواب بیشتر دارد و همچنان در این ماه به اعمالی رهنمائی نموده که به انجام دادن آن مسلمان همه گناهایش بخشیده می شود و مستحق اجر و پاداش فراوان میگردند.

و همچنان به اوقاتی رهنمائی نموده که در این اوقات عبادت کردن اجر ثواب فراوان دارد که یکی از جمله همان اوقات دهه اخیر رمضان و اعتکاف کردن در آن میباشد.

شناخت اعتکاف :

اعتکاف در لغت مقیم شدن و احتباس را گویند و در اصطلاح شریعت عبارت از مقیم شدن در جای مخصوص که برای مردان همانا مسجد است، به اوصاف مخصوص که عبارت از نیت روزه، در مسجد بودن و حد اقل کم تر از یک روز نباشد.

حقیقت اعتکاف و اهداف آن:

برخی علماء در تعریف اعتکاف چنین گفته اند: (هو قطع العلائق عن كل الخلائق للاتصال بخدمة الخالق) قطع علاقه از تمام مخلوقات و استوار نمودن رابطه با خالق که این را اعتکاف گفته میشود.

اعتکاف عبارت از فارغ کردن خود از تمام مصروفیت های دنیوی بخاطر یاد الله ﷻ.

اعتکاف گوشه گزینی است، اعتکاف قطع رابطه از دنیا و از اختلاط بامردم.

اعتکاف سنت اولیاء، زهداء، و بهترین بندگان است. آنانیکه بالای خواهشات نفسانی غالب اند و از شرفنس اماره در امان هستند.

در اعتکاف انسان خود را بطور کلی به عبادت پروردگار می سپارد تا اینکه به الله ﷻ تقرب حاصل نماید و نفس خود را از مشغولیت های دنیوی که مانع رسیدن به مطلب میگردد حفاظت نماید.

در اعتکاف خود و وقت را از برای ذکر الله ﷻ تخصیص نمودن است.

در اعتکاف نفس خود را فارغ ساختن برای عبادت و نماز است؛ زیرا مقصد اصلی اعتکاف انتظار نمودن برای ادای نماز جماعت است و معتکف خود را ملائک تشبیه نموده؛ چون ملائک از حکم الله سرکشی نمی کند و آنچه را انجام میدهند که برایشان امر شده باشد و شبانه روزی مصروف تسبیح الله ﷻ و در انجام این وظیفه هیچ نوع کوتاهی نمی کنند. (فتاوی هندیه)

در اعتکاف در واقع تربیه قلب برای عبادت پروردگار است، تا اینکه از یاد پروردگار غافل نشود.

اعتکاف بخاطر پاکی، اصلاح و استقامت قلب مشروع گردیده، اعتکاف راه رسیدن به سوی پروردگار ﷻ است

اعتکاف آن عبادتی است که بنده در حال تنهائی انجام میدهد، از الله ﷻ میخواهد و اشک میریزاند و به گناهان خود اعتراف و به الله تعالی ﷻ فریاد میکند در حالیکه به جز الله ﷻ همایش در این حالت کسی دیگر نیست، در حالیکه دنیا را پشت سر میگذارد و تمام توجه خود را به الله تعالی ﷻ معطوف میدارد.

اعتکاف همان عبادت مسنونه ای است که پیامبر ﷺ در تمام زندگی خود تا وقت وفات انجام داده .

اعتکاف آن عبادت نفلی است که در بهترین مکان که مسجد است انجام میشود.

یاد الله ﷻ سبب آرامش قلب معتکف است، و قرآن کریم رفیق و نماز سبب راحتی او و مناجات با الله تعالی ﷻ سبب خوشحالی او، دعاء و عاجزی باعث لذت او میگردد.

اعتکاف در ده اخیر رمضان بخاطر این مسنون گردیده است، که آن شبی است عبادت در آن از هزار ماه بهتر است محروم نماند.

پیغمبر علیه السلام میفرماید: (إِنِّي اعْتَكَفْتُ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ أَلْتَمِسُ هَذِهِ اللَّيْلَةَ ثُمَّ اعْتَكَفْتُ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ ثُمَّ أُتَيْتُ فَقِيلَ لِي إِنَّهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَّخِرِ فَمَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يَعْتَكِفَ فَلْيَعْتَكِفْ) مختصر صحیح مسلم للمنزري

ترجمه: ما در دهه اول رمضان اعتکاف کردیم و در جستجوی شب قدر بودیم، باز در دهه (وسط آن اعتکاف کردیم تا اینکه فضیلت شب قدر حاصل شود) باز برایم گفته شده که شب قدر در دهه اخیر رمضان است کسی از شما دوست دارد که اعتکاف نشیند پس اعتکاف نماید.

مشروعیت و فضیلت اعتکاف:

در دهه اخیر رمضان اعتکاف سنت موكده است، چراکه پیامبر ﷺ در اعتکاف مواظبت نموده. (اللباب فی شرح الكتاب.

مشروعیت اعتکاف از آیات قرآن و احادیث قولی و فعلی پیامبر ﷻ و به اجماع امت ثابت است

۱- قرآن کریم : الله تعالی فرموده: { أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ } البقرة: (۱۲۵)

ترجمه: ما به ابراهیم و اسماعیل علیه السلام امر کردیم که خانه مرا (بیت الله) برای طواف کننده گان و اعتکاف کننده گان پاک کنند.

در آیه دیگری آمده است: { وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ } البقرة: (۱۸۷)

ترجمه: شما به زنان تان نزدیک نشوید در حالیکه در مساجد معتکف باشید.

۲- احادیث: - عن ابن عمر رضي الله عنهما قال: (كان رسول الله يعتكف العشر الأواخر من رمضان) صحیح البخاری

ترجمه: ابن عمر رضي الله عنهما روایت است که فرموده: رسول الله ﷺ در ده اخير اعتكاف مينمود.
 -در حدیث دیگری آمده: **و عن عائشة رضي الله عنها أن النبي ﷺ يعتكف العشر الأواخر من رمضان حتى توفاه الله تعالى ثم اعتكف أزواجه بعده.** صحیح البخاری
 ترجمه: از حضرت عائشه رضي الله عنها روایت است که رسول الله ﷺ در دهه اخير رمضان اعتكاف مينمودند تا اینکه وفات شدند، بعد از وفات وی همسرانش اعتكاف می نمودند.
 -در یک روایت راجع به اعتكاف رسول الله ﷺ چنین آمده است:
عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: كان النبي ﷺ يعتكف في كل رمضان عشرة أيام فلما كان العام الذي قبض فيه اعتكف عشرين يوماً صحیح البخاری
 ترجمه: از ابی هریره رضي الله عنه روایت است که رسول الله ﷺ در هر رمضان ده روز اعتكاف مينمود و در سالی که وفات مينمود بیست روز اعتكاف کردند.

-در یک حدیث دیگری آمده است: (من اعتكف معي فليعتكف العشر الأواخر) موطأ امام مالك
 ترجمه: کسی که با من اعتكاف می کند باید در ده اخير رمضان اعتكاف نماید.
 در یک حدیث در رابطه به فضیلت اعتكاف چنین آمده است: (ومن اعتكف يوماً ابتغاء وجه الله تعالى، جعل الله بينه وبين النار ثلاث خنادق، كل خندق أبعد مما بين الخافقين) شعب الإيمان - البيهقي
 ترجمه: کسی که بخاطر رضای الله ﷻ یک روز اعتكاف مينماید الله تعالى در بین او و در بین جهنم سه خندق را فاصله ایجاد میکند که فاصله یک خندق با خندق دیگر مانند فاصله میان زمین و آسمان و یا مشرق و مغرب هم زیاد میباشد.

و عن علي بن أبي طالب رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: (من اعتكف عشراً في رمضان، كان كحجتين وعمرتين) شعب الإيمان للبيهقي والطبرانی في الاوسط
 ترجمه: کسی که در رمضان ده روز اعتكاف نشیند این مانند کسی است که دو حج و یا دو عمره کرده باشد.
۳- اجماع: اتفقوا على أن الاعتكاف مشروع وأنه قربة . (اختلاف الأئمة العلماء)

ترجمه: امام ابن هبیره میگوید: فقهاء به این اتفاق دارند که اعتكاف کار مشروع و عبادت است.

۴- اقوال فقهاء ومجتهدين:

وقال الزهري عجباً من الناس كيف تركوا الاعتكاف ورسول الله ﷺ كان يفعل الشيء ويتركه وما ترك الاعتكاف حتى قبض وفي الاعتكاف تفرغ القلب عن أمور الدنيا وتسليم النفس إلى بارئها والتحصن بحصن حصين وملازمة بيت الله تعالى. [المبسوط للسرخسي]

ترجمه: امام زهري رحمه الله فرموده: تعجب میکنم به مردم که چگونه عمل اعتكاف را ترک کردند؟ در حالیکه نبی علیه السلام بعضی اوقات کارهای را ترک نمودند اما اعتكاف را تا به وقت وفات شان ترک ننموده اند.

در اعتكاف فارغ نمودن قلب از کارهای دنیوی و تسلیم نمودن نفس به خالق، و پناه بردن به الله ﷻ و در خانه الله ﷻ باقی ماندن است.

قال عطاء: مثل المعتكف كمثل رجل له حاجة إلى عظيم فيجلس على بابه ويقول لا أبرح حتى تقضي حاجتي والمعتكف يجلس في بيت الله تعالى ويقول لا أبرح حتى يغفر لي فهو أشرف الأعمال إذا كان عن إخلاص.

[المبسوط للسرخسي]

ترجمه: امام عطاء رحمه الله فرموده: معتكف مثال معتكف مانند مردی است که ضرورتی دارد به يك بزرگ و به دروازه او می نشیند، و میگوید من همیشه اینجا هستم تا ضرورت و حاجتم برآورده شود، معتكف هم در مسجد می نشیند و میگوید تا اینکه برای من امرزش شود و اعتكاف بهترین اعمال است به شرطی که در او اخلاص باشد. فقهاء نوشته اند که از آیات قرآن کریم و احادیث پیامبر ﷺ به دقت معلوم میشود که عمل اعتكاف قبل از اسلام هم وجود داشت، این عمل انسانهای نیک و بزرگ بوده اعتكاف پیشینه ای تاریخی دارد که تاریخ آن به زمان ابراهیم، اسماعیل علیه السلام و مریم میرسد.

قبل از نزول قرآن کریم در طبیعت پاک نبی کریم ﷺ انگیزه ای خلوت گزینی برای عبادت برای وی پیدا شده بود که در نتیجه آن هفته ها در غار حراء خلوت میکرد که این اولین اعتکاف پیغمبر ﷺ بود که به اثر آن معنویت و روحانیت او بجایی رسید که نزول قرآن شروع شد و در روزهای اخیر این اعتکاف در غار حراء جبرئیل علیه السلام آیات اول سوره علق را به پیامبر ﷺ وحی کرد که این واقعه در دهه اخیر رمضان و در شب قدر صورت گرفت از این جهت دهه اخیر رمضان برای اعتکاف تعیین شد.

در روایت دیگر آمده است که عمر رضی الله عنه قبل از اسلام اعتکاف را نذر کرده بود: (یا رسول الله انی نذرت فی الجاهلیة أن أعتکف لیلة فی المسجد الحرام ، فقال النبی ﷺ: أوف بنذرك فاعتکف لیلة) متفق علیه

ترجمه: یا رسول الله من در زمان جاهلیت نذر نموده بودم که یک شب در مسجد الحرام اعتکاف می نشینم، پیامبر ﷺ فرمود که به نذر خود وفا کن و یک شب اعتکاف کن.

رکن اعتکاف:

برای اعتکاف یک رکن واحد است که آن هم عبارت است باقی ماندن در مسجد که بدون ضرورت مبرم که شریعت آنرا اجازه داده است (خوردن، نوشیدن، ادای نماز جمعه و قضای حاجت) برآمدن درست نیست.

شروط اعتکاف:

شرط های اعتکاف قرار ذیل است:

۱- برای مرد ها اعتکاف بودن در مسجد شرط است همان مسجدیکه در آن پنج وقت نماز اداء گردد، به غیر از مسجد اعتکاف برای مرد ها درست نمی شود.

۲- اعتکاف مسنونه همان است که از یک روز کم نباشد.

۳- برای اعتکاف مسنون داشتن روزه و اجتناب از جماع شرط است؛ کسیکه اعتکاف میکند باید روزه دار باشد و بدون عذر انسانی و ادای نماز جمعه، نمیواند از مسجد بیرون شود اگر بدون عذر شرعی یک ساعت از مسجد بیرون شود اعتکاف وی فاسد میشود و یا در شب به قصد همراهی فامیلش یکجا شود اعتکاف وی باطل میشود. [الاختیار لتعلیل المختار]

چرا که در یک حدیث از حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها روایت شده که فرموده: (عن عائشة، أنها قالت: السنة على المعتكف أن لا يعود مریضاً، ولا يشهد جنازة، ولا یمس امرأة، ولا یباشرها، ولا یخرج لحاجة إلا لما لا بد منه، ولا اعتکاف إلا بصوم، ولا اعتکاف إلا فی مسجد جامع). سنن أبي داود ت الأرئووط (۴ / ۱۳۰)

ترجمه: از حضرت عائشه صدیقه رضی الله عنها روایت است که فرموده: برای معتکف ضابطه و فرمان شرعی این است که برای احوال پرسی مریض، ادای نماز جنازه، و باهمسر خود ملابست و ملاعبت نکند، بخاطر ضروریات شخصی خود از مسجد بیرون نشود مگر آن ضروریاتی که از آن خلاصی نیست.

امام علاء الدین سمرقندی این چنین نوشته است: (أن أحد ركني الصوم وهو الإمساك عن الجماع شرط في باب الاعتكاف فكذاك الركن الآخر وهو الإمساك عن الأكل والشرب وهذا لأن الاعتكاف مجاورة بيت الله تعالى والإعراض عن الدنيا والاشتغال بخدمة المولى وهذا لا يتحقق بدون ترك قضاء الشهوتين إلا بقدر ما فيه ضرورة وهو الأكل والشرب في الليالي ولا ضرورة في الجماع) تحفة الفقهاء

ترجمه: یکی از ارکان روزه اجتناب از همبستری است و این شرط اعتکاف هم شمرده شده است و رکن دیگر آن خود داری از خوردن و نوش است.

چرا که اعتکاف نشستن در خانه خدا و روی گردانیدن از مخلوق است؛ این کار ترک کردن هر دو خواهشات است مگر به خوردن و نوشیدن ضرورت است اما به همسر هیچ ضرورت نیست.

البته زنها میتوانند در مسجد خود (جاییکه در خانه برای ادای نماز تهیه دیدن) اعتکاف نمایند.

همچنان شرط است برای اعتکاف زنان پاک بودن آنها از حیض و نفاس. زیرا اعتکاف یک عبادت است بدون طهارت درست نیست.

د. آداب اعتکاف:

این آدابی است که در اثناي اعتکاف باید مراعت شود تا اینکه از اعتکاف چیزی بدست آید که بخاطر آن اعتکاف مشروع گردیده است :

- ۱- انتخاب ده روز اخیر رمضان برای اعتکاف طریقه مسنونه است که از نماز دیگر روز نهم از خانه خارج شده و در مسجد اعتکاف نماید.
- ۲- قبل از اینکه به اعتکاف می نشیند بدن خود را پاک نماید.
- ۳- معتکف باید بدون ضرورت از مسجد بیرون نشود.
- ۴- معتکف شب و روز به اعمال صالحه و به اذکار مسنونه مداومت داشته باشد، در ادای نمازهای جماعت اهتمام نماید و به سائر عبادت نفلی در اوقات مخصوصه توجه داشته باشد.
- ۵- به تلاوت قرآن کریم و سائر اذکار بعد از ادای نماز در شبهای اعتکاف مداومت نماید.
- ۶- معتکف کوشش کند که از خواب وقت برخیزد، و به طریقه خشوع و خضوع نماز خویش را اداء نماید.
- ۷- معتکف باید این وقت را غنیمت شمرده عبادت نماید و به یک نوع عبادت مداومت نکند تا باعث خستگی و ملالت وی نگردد، بلکه گاهی به تسبیح، تحمید، تکبیر، استغفار، دعاء، درود و تلاوت نماید.
- ۸- معتکف باید خوراک کم، خواب کم نماید، چرا که خوراک کم و خواب کم قلب را نرم میکند و سبب ازدیاد خشوع در نفس انسان میشود.
- ۹- معتکف باید کوشش کند که با وضو باشد تا از وسوسه های شیطان در امان باشد.
- ۱۰- اگر در مسجدی چندین معتکف باشد، اینها باید یکی دیگر را به صبر توصیه نمایند و درباره اهمیت وقت و استفاده از آن یکی به دیگر معلومات بدهند، و از سخنان بیهوده اجتناب نمایند.
- ۱۱- بدون ضرورت از مایبل استفاده نکند.
- ۱۲- خوراک بیشتر غذاهای متنوع باعث کسالت و تنبلی معتکف در عبادت میگردد.
- ۱۳- بعضی مردم اعتکاف را وقت مناسب برای استراحت می شمارند، و بیشتر وقت خود را به خواب در مسجد سپری مینمایند که به این کار معتکف ثواب های بیشتر را از دست میدهد، درحالیکه این مخالف مقصد اصلی اعتکاف است.

السلام علیکم ورحمت الله وبرکاته